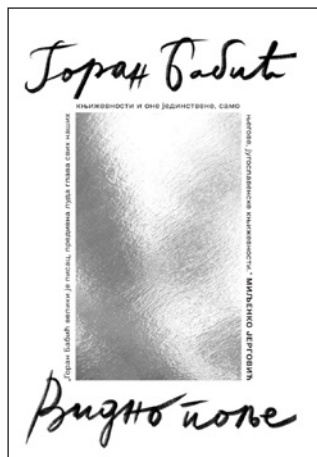

Vladan Bajčeta

MEMOARI – O SEBI

(Goran Babić: *Vidno polje*, Laguna, Beograd, 2022)

Među najveće književne izazove iz više razloga spada pisanje memoarskih knjiga. Kada takva djela pišu pjesnici, oni su na posve drugačijem terenu od područja svoje primarne kompetencije; kada ih pišu prozaisti, bez obzira na postojeći poetički udio *biografskog* u njihovoj prozi, oni takođe stupaju na polje veće literarne ranjivosti, budući da se obavezuju na famozni *autobiografski pakt* – prećutni sporazum sa čitaocem da će pripovijedano biti u najvećoj mjeri istinito. Ako to čini publicista, njegova odgovornost je u tome da bude pouzdan svjedok vremena; ukoliko je riječ o ideologu, revolucionaru, simpatizeru, obaveza mu je da svoju prošlost sagledava objektivno, s odmjerenom distanciranošću, riječju – nepristrasno. Pred sve ove izazove stao je Goran Babić u svojoj najnovijoj knjizi *Vidno polje*, budući da se čitaocu preporučuje u pobro-

janim licima svog javnog i privatnog bića.

Iako koncipirano kao kolažna autofikcija pomenutih aspekata jedne biografije, za sada poslednje Babićevo djelo nastoji – u vječitoj ambiciji autobiografsko-memoarskih žanrova – da kroz prizmu piščevog životopisa ponudi sliku epohe kojoj je autor svojim životom svjedočio. Tako je *Vidno polje* sačinjeno od fragmenata poetske proze kao svojevrsnim skeletom cjelokupnog teksta, koji je obavljen materijom dokumenata, intervju, novinskih isječaka, fotografija, izabranih stranica Babićeve poezije i drugih tekstualnih i paratekstualnih elemenata. U tome, ipak, ne treba tražiti nikakvu ambicioznu – u književnom smislu – postmodernističku igru, već ono što knjiga prevashodno jeste: piščevo intelektualno zavještanje u formi tekstualnog ukrštaja pomenute građe.

Priča počinje majstorskim spajanjem faktografije i svedenih prozних pasaža, iz kojih proishodi bolja strana djela. Način na koji jedno za drugim slijede kratke priče o Jevrejima u NDH („Tona zlata”) i dokumenta ustaške države sa diskriminatornim zakoni- ma, ili spiskovi oduzete imovine autorovog djeda i katalozi zabranjenih pisaca, čini da se tragedija jedne porodice sklopi u moćnu literarnu viziju individualizovanog lica stradanja pripadajućeg naroda u orkanu Drugog svjetskog rata. Zatim slijedi isto tako sugestivna, iako brzopotezna slika autorovog školovanja u prvim poratnim godinama, koja takođe donosi književno uspjele memoarske crtice iz Mostara i Rijeke („Drugog progonstvo u Mostar”; „Tuna”).

Međutim, ono što dolazi nakon toga, postupno i sve više klizi u zonu površne memoaristike sa dva njena najneprijemčivija lica: pristrasne slike prošlosti i samozaljubljenog pogleda na sopstvenu ulogu u njoj. Neodmjerenu glorifikaciju socijalističke Jugoslavije iz stranice u stranicu prate anegdote o piščevom prilogu za (nad)nacionalnu istoriju, s kojom se miješaju poluprivatne bilješke u priličnoj proizvodljivosti literarne selekcije. Odmah i bez naročitog reda vidimo pisca kao potpisnika apela za povratak spomenika Josipu Brozu na užički trg iz 2017. godine; zatim, retroaktivno, kao ponosnog komunistu koji skupa sa Oskarom Davičom istupa iz odbora za obilježavanje godišnjice rođenja Vučka Karadžića – jer su u njemu bili „i neki od najistaknutijih nacionalista i antikomunista”, i, na kraju, kao sagovornika Steva Žigona u svođenju bilansa velikog političkog prevrata dvadesetog vijeka:

Ne postoje sretni emigranti. Dvojica među njima, Žigon i ja, često smo se svađali jer je on bio za Staljina, a ja za Tita. Ne znam, doduše, i nikad i nisam znao koliko je njegov staljinizam bio iskren, a koliko hinjen, budući da nije bio na Golom otoku, gdje su bili i mnogo tiši zagovornici hazjajina. Jednom zgodom, u bašti restorana Park na Kalemegdanu u Beogradu, ote mu se uzdah. Imao je i Staljin grešaka, reče, na što ja uskliknuh: Hvala bogu da si napokon priznao. A koja mu je bila najveća pogreška? On zirnu u me lukavo pa izusti: Nije dovoljno gadova pobio. (207)

Ovaj pogrešni vic, budući postavljen u kontekst prethodne slike opšteg stradanja u dvadesetom vijeku i utoliko odbojniji što pretenduje na neku vrstu humora, paradigmatički je za Babićeve i memoare srodne vrste: zlodjela Drugog svjetskog rata prikazuju se u krupnom planu, sa zvjerskim licem – onako kako i treba! – svih njihovih počinilaca. Svih, međutim, osim komunističkih, čiji su zločini uvijek iz ptičje perspektive, sasvim slučajni, statistički, sa pridodatkom nekog malog Golog otoka i sličnih lijevih skretanja. Autor je negdje pri početku ispričao uspomenu Kardoša Petera, vrhovnog rabina Mađarske, kojeg su sa još nekolicinom sunarodnika 1945. crvenoarmejci izvukli iz podruma, i otuda, eksplicira se, ne može biti riječi o izjednačavanju kukastog krsta i petokrake. Jasno je ko su dobri a ko loši momci velike ratne priče: staljinističko-titoističke hekatombe su nešto kolateralno, bez ljudskog lika, za razliku od *moje* priče, ili od sličnih pojedinačnih priča koje sam *ja* izabrao da ispričam. To je formula loše, promašene memoaristike, s uvijek na zastavi visoko podignutim etičkim ambicijama, koje se tope u dvostrukim moralnim standarima, pa posledično i na skali književnog kvaliteta. Jer, rodne godine koje su donijeli oslobodioci su – kako neskriveno kaže autor – „što se mene tiče, dobre godine”.

To „što se mene tiče”, kako knjiga odmiče, sve više postaje obrazac Babićevog pripovijedanja, iz kojeg je odsutan bilo kakav distanciran, racionalno ohlađen odnos prema događajima i ljudima, ili barem neko zrno spasonosne autoironije. Sve se tu miješa u kašu neodmjereno spojenih biografskih sastojaka, koje povezuje jedino element piščevog bogomdanog *ja*. Jedan tihi, ali uvijek čujan ton u ovakvim književnim sjećanjima sugeriše čitaocu nepodnošljivi autobiografski solipsizam – kao da su svi ti važni događaji i ljudi postojali da bi im piščevo sopstvo svjedočilo nalazeći se u njihovoj manjoj ili većoj blizini. Takvu, eufemistički govoreći, heterogenost ispričanog mogla bi povezati jedino

suverena literarna obrada, koja u *Vidnom polju* od početka ka kraju kardinalno i sve upadljivije izostaje, kao što izostaje i stav o sebi sa makar nešto manje namrgođene, u biti komične ozbiljnosti:

*Dvadeseto stoljeće dalo je književnosti ovoga jezika mnogo dobrih, izvrsnih pisaca, a među njima i četvoricu velikana (Andrić, Crnjanski, Krleža i Ujević) od kojih sam upoznao samo dvojicu (Krležu i Crnjanskog po njegovom povratku iz tuđine). Andrića nisam nikad sreo, a Tin je umro prije nego sam došao u Zagreb [eto njihovog prvog životnog propusta – V. B.]. Na kraju, sva četvorica su bila pedeset godina starija, što je zapravo nepremostiva prepreka [eto i drugog – V. B.]. Sa Krležom sam se sreo više puta, zahvaljujući Enesu Čengiću i Stipi Šuvaru. Čengić je o jednom od tih susreta sačinio (i objavio u knjizi *S Krležom iz dana u dan*) zabilješku kojom nisam zadovoljan, ali beg Čengijić iz Foče na Drini svog bosanskog mentaliteta nije se riješio nikad. (118)*

Šta je to – očito diskvalifikujući – bosanski mentalitet, čitalac neće saznati od više puta samoproklamovanog *antinacionaliste*, kao ni razloge iz kojih autor navedenih redova nije zadovoljan Čengićevom zabilješkom. Ali će odmah za ovim pasusom naići na trinaest sitno štampanih stranica pomenutog Čengićevog opisa susreta sa Krležom, tokom kojeg se vodio razgovor ugodni o piščevom urednikovanju u *Oku*, o njegovoj hrabroj koncepciji lista, sa ponekom Krležinom prepoznatljivo nadobudnom primjedbom. Sve ovakve eskapade iz stvarne u domaštanu i neukusno romantizovanu prošlost vaskoliki Fric je – guru jednog dijela ondašnje inteligencije koja bi svoje djetinjstvo, dječastvo i mladost da nam predstavi u ljepšem svjetlu – prostonarodno, a ironijski ubitačno, nazivao *japakanje*.

Zbog toga i nije preveliko iznenađenje Babićev mistični susret sa Borislavom Mihajlovićem Mihizom, koji u izvjesnom smislu predstavlja nehotičnu, autopoetički koncentrovanu, metaforu *Vidnog polja*. Slika s novosadskog kongresa pisaca, kako je bilježi autor, sažima u sebi poetički bilans djela:

Ni dan-danas (a prošlo je tridesetak godina) ne mogu sam sebi objasniti šta je takvog ideologa (i vođu opozicije, jer bi on, da je živ, danas bio bar vođa neke stranke ako ne i premijer ili šef srpske države), šta ga je dakle navelo da u pauzi kongresa među stotinama ljudi potraži baš mene. Možda nije mogao sebi doći od onog što sam za govornicom izgovorio, možda nije mogao zamisliti da se među piscima može naći takva budala, koja u potpuno izgubljenoj poziciji povlači samoubilačke poteze, možda je mislio da sam agent neke strane moćne sile – ne znam. Bilo ovako ili onako, Mihiz se zaustavio na korak ispred mene i zagledao mi se u oči ne trepnuvši ni na trenutak. Drčan, kakav bijah, zauzoh identičan položaj i zagledah mu se u lice, smiono i drsko (bijah ipak mlađi – mogao mi je biti otac) te smo tako stajali gledajući se netremice, bez riječi skoro dva minuta. Na kraju je popustio i okrenuvši se nestao u gužvi. Dok budem pamtio, neću zaboraviti tu scenu. (223–224)

Ovaj kaubojski duel mlađeg memoariste sa svojim starijim i sada pokojnim kolegom (nije ga on ubio, mada ga je prostrijelio ubitačnim pogledom), zapravo je najtačniji simbolički opis Babićevih sjećanja. Kao nekada u životu, Babić je sada u literaturi izašao na

crtu Mihizu, s odlučnom namjerom da ne uzmakne izvikanom polemičaru i piscu-političaru u pokušaju, u kojem se, kao u iskrivljujućem ogledalu, samoposmatra. Da bi se napisala dobra knjiga sjećanja, prvo i najvažnije je uspostaviti uzdržan, ne baš toliko ljubavnički odnos prema svome *ja*, za šta upravo navedeni pasus pruža kontrastni i za čitavo *Vidno polje* reprezentativan primjer. Stajući tako i u *poetičkom* smislu nasuprot piscu *Autobiografije – o drugima*, koji je u tom svom djelu dao uzor valjanih književnih uspomena, Babić je u svim aspektima postupio sasvim obrnuto od dostupnog modela rafinirane memoaristike i umjesto djela u Mihizovom naslovnom žanru ponudio jedne u nizu *Memoare – o sebi*.